

FINANSTILSYNET

THE FINANCIAL SUPERVISORY
AUTHORITY OF NORWAY

Styret i SPAREBANK 1 NORD-NORGE
Postboks 6800 Stakkevollan
9298 TROMSØ

Vår referanse
23/11328
Deres referanse

13.12.2024

Tilsynsrapport

1 Innledning

Finanstilsynet gjennomførte tilsyn 13.-14. desember 2023 med SpareBank 1 Nord-Norge (heretter omtalt "banken"). Formålet med tilsynet var å belyse og vurdere bankens kredittrisiko med tilhørende styring og kontroll. Det ble rettet særskilt oppmerksomhet mot bankens anvendelse av IFRS 9, herunder tapsmodeller, tapsvurderinger og tapsavsetninger.

Til grunn for tilsynsrapporten ligger Finanstilsynets foreløpige tilsynsrapport datert 7. juni 2024 og styrets kommentarer til denne i brev av 20. september 2024.

2 Finanstilsynets oppsummering

Banken har hatt en utlånsvekst utover sin egen definerte risikoappetitt. Finanstilsynet mener at høy utlånsvekst over tid øker kredittrisikoen. Det er betydelig rom for skjønnsutøvelse i bankens beregning av forventet tap etter IFRS 9, og Finanstilsynet mener at banken løpende bør videreutvikle rammeverket og modellene for beregning av forventet tap. Finanstilsynet forventer at banken styrker opplæring av kundefrådgivere, slik at kredittforringede engasjementer identifiseres til rett tid. Banken bør også styrke dokumentasjonen i kredittsaker.

3 Finanstilsynets merknader

3.1 Vurdering kredittrikonivå på bedriftsmarkedsområdet

Finanstilsynet noterte at utlånsveksten i bedriftsmarkedsporteføljen (BM) var betydelig høyere enn den forventede markedsveksten og over bankens måltall for maksimal vekst. Banken har kommentert at utlånsveksten i BM er et resultat av en bevisst satsing og kapitalallokering de siste årene, drevet av investeringsvilje og en positiv makrosituasjon i regionen. Veksten har vært nøye overvåket og begrenset av risikorammer og policykrav. Finanstilsynet mener at høy utlånsvekst over tid kan bidra til negativ kundeseleksjon og økt kredittrisiko i porteføljen. Manglende etterlevelse av interne rammer kan bidra til risikotaking som er høyere enn den definerte risikoappetitten. Finanstilsynet har merket seg at utlånsveksten ble redusert i løpet av 2024, og viser videre til at høy historisk utlånsvekst hensyntas i bankens pilar 2-krav.

Konsernet økte sin risikovilje for kredittrisiko fra "lav til moderat" til "moderat" i 2021 primært som følge av strukturelle endringer i næringslivet i landsdelen over tid.

Andelen av bankens bedriftsmarkedsportefølje med eksponering i svakere risikoklasser økte fra [redacted] ved utgangen av 2022 til [redacted] ved utgangen av 2. kvartal 2023. Styret har forklart at dette i stor grad skyldes negativ migrasjon for eksisterende kunder grunnet den

utfordrende makrosituasjonen de siste årene. Banken avviser at økningen skyldes mer offensiv inntakspolitikk.

Nye kunder uten tilstrekkelig regnskapshistorikk gis sjablonmessig misligholdssannsynlighet (PD). Banken har vist til at en stor andel av disse kundene migrerer positivt etter første årsregnskap.

Banken styrer kredittrisiko etter tre hoveddimensjoner: vekst, porteføljekvalitet [REDACTED] og konsentrasjon. Banken har observert en økning i forventet tap over tid, og de forventede tapene var høyere enn bankens risikoramme per 1.- 3. kvartal 2024. Finanstilsynet har merket seg at banken har innført skjerpede krav til egenkapital for kunder [REDACTED] og skjerpede policykrav i forbindelse med innvilgelse av lån og avdragsfrihet [REDACTED]

3.2 Styring og kontroll av kredittvirksomheten

Finanstilsynet påpekte at bankens strategi- og policydokumenter tydelig bør angi når og av hvem de er vedtatt, samt når de skal opp til fornyet vurdering og beslutning. Bankens krav til oppdatering og godkjenning av styrende dokumenter fremgår av standarden for styrende dokumenter i konsernet, direkte i de aktuelle dokumentene, og som metadata i konsernets system for styrende dokumenter. Finanstilsynet har merket seg at styret er enig i at strukturen og systematikken på området kan forbedres, og at dette vil følges opp.

Bankens andel lån i BM i risikoklasse H-I har [REDACTED]. Samtidig har andelen i risikoklasse G blitt redusert i samme periode. Finanstilsynet anbefaler at banken fastsetter rammer for høyrisiko i BM-portefølien for bedre overvåking og samsvar med risikovilje. [REDACTED] men mener at banken bør fastsette en ramme i risikostراتيجien for andel høyrisiko.

Banken har policykrav som skal etterleves i innvilgelse av kreditter. Finanstilsynet merket seg imidlertid at det på enkelte områder var anbefalinger som var mer lempelige enn policykravene, for eksempel avdragsprofil for næringseiendoms lån. Styret er enig i Finanstilsynets vurdering om at unntak fra kredittpolicy gjennom anbefalinger er uheldig.

3.3 Bransjeanalyser

Finanstilsynet omtalte i foreløpig tilsynsrapport bankens arbeid med foretak i ulike bransjer, og reiste spørsmål om banken, i lys av betydelig eksponering i flere bransjer, i større grad burde utarbeide skriftlige bransjerapporter for bedre å belyse bankens eksponering, risikoutvikling og utsikter i de ulike bransjene. Finanstilsynet noterer fra styrets svarbrev at det er igangsatt et arbeid knyttet til hvordan banken skal arbeide med dette fremover. Styret sier seg enig i at utarbeidelse av mer omfattende og hyppige skriftlige bransjerapporter kan bidra til en bedre håndtering av ulike bransjer.

3.4 Kontroll med kredittvirksomheten

Det følger av stillingsinstruks for konserndirektør kreditt og risikostyring (CRO) at vedkommende skal tilfredsstillende regulatoriske og interne krav til uavhengighet. CRO skal ikke utføre, eller være ansvarlig for den operasjonelle driften, eller arbeide i enheter og avdelinger som CRO er satt til å overvåke. I tilfeller der det er risiko for at CRO sin uavhengighet kan kompromitteres, skal det foretas en dokumentert risikovurdering og begrunnelse for valgt innretting. Finanstilsynet viste til at CRO har betydelige fullmakter, herunder godkjenning av tapsføringer. Dette ikke er i henhold til gjeldende regelverk (CRR/CRD-forskriften § 35 tredje ledd). Finanstilsynet har merket seg at styret

har igangsatt et større arbeid knyttet til organisering av fag- og kundeenheter i banken, herunder roller og ansvar.

3.5 Overvåking av porteføljekvalitet og identifisering av problemengasjement

Finanstilsynet viste til viktigheten av god opplæring av kunderådgivere slik at rutinene for identifisering av engasjementer med vesentlig økt kredittrisiko foretas med presisjon på rett tidspunkt. Finanstilsynet vurderer at det er hensiktsmessig at kunderådgiver er ansvarlig for å identifisere engasjementer som skal vurderes for antisipert mislighold, men at banken må påse at det er tilstrekkelig uavhengighet i beslutningen om merkingen av slike engasjementer. Finanstilsynet har merket seg at banken har et pågående arbeid knyttet til oppdateringen av dette rammeverket, og at banken skal ferdigstille dette arbeidet innen utløpet av 2024.

3.6 Forventet tap

Under det stedlige tilsynet ble det rettet særskilt oppmerksomhet mot bankens anvendelse av IFRS 9, herunder tapsmodeller, tapsvurderinger og tapsavsetninger. Det ble brukt mest tid på bankens bedriftsmarkedsportefølje (BM).

Bankens modell for beregninger av forventet kredittap i trinn 1 og 2 (ECL-modellen) er utviklet av Kompetansesenter for kredittmodeller (KFK) i samarbeid med de øvrige bankene i SpareBank 1-alliansen. Modellen ble først tatt i bruk i 2016 og har vært gjenstand for løpende videreutvikling. Det er presisert i modelldokumentasjonen at den enkelte bank er ansvarlig for beregninger og rapportering, og må regne med å bruke mye tid på å sette seg inn i regelverket, lage prognoser med modellen og kontrollere hvordan prognosene står i forhold til historiske observasjoner og de makroøkonomiske scenarioene.

3.6.1 Modellbegrensninger

PD-modell for identifisering av vesentlig økt kredittrisiko

Banken måler endringer i PD i BM (utenom eiendom) ved hjelp av 12-måneders PD fra IRB-systemet, hvor PD utelukkende estimeres på grunnlag av historisk informasjon på kunde-/kontonivå. Etter Finanstilsynets vurdering må banken da foreta en tilleggsvurdering om makroøkonomiske forhold tilsier at flere utlån har vesentlig økt kredittrisiko. Det vises her også til at IFRS 9 legger til grunn at vurdering om kredittrisikoen har økt vesentlig, bør gjøres på grupper av utlån dersom enkelte faktorer ikke kan identifiseres på enkeltlån, jf. IFRS 9 B5.5.16.

Finanstilsynet merket seg at banken fra 2. kvartal 2023 overstyrte større engasjementer i [REDACTED]. Finanstilsynet bemerket at premissene for en slik gruppevurdering bør fremgå av bankens rutinebeskrivelse. Finanstilsynet noterer at banken vil tydeliggjøre rutinebeskrivelsen i henhold til etablert praksis.

PD-modell i beregning av forventet tap

Finanstilsynet reiste sin i foreløpig rapport spørsmål om sammenhengen mellom den PD-modell som anvendes i vurdering av om utlån har vesentlig økt kredittrisiko (trinnmigrering) og den PD-modell som anvendes for beregning av forventet tap. PD-modellen for beregning av forventet tap bygger på en forutsetning om at historiske sammenhenger mellom observerte tap og makrofaktorene arbeidsledighetsnivå og rentenivå forklarer fremtidig PD-nivå. PD beregnes på bransjenivå uten hensyn til kunde-/kontospesifikk informasjon identifisert gjennom PD-modellen for trinnmigrering.

Etter Finanstilsynets vurdering bør "vesentlig økt kredittrisiko" reflekteres i den PD som anvendes for beregning av forventet tap på utlån i trinn 2. PD-modellene er forskjellige (trinnmigrering versus forventet tap). Tilsvarende gjelder for lån som har migrert til trinn 2 på bakgrunn av kvalitative kriterier (watchlist mv).

Det fremgår av bankens svar at kunde-/kontospesifikk PD, anvendt til å vurdere trinnmigrering, justeres slik at gjennomsnittlig PD på bransjenivå blir i tråd med makrosenarioet. Banken mener at dette medfører at PD per bransje blir forventningsrett og konsistent med makrosenariet og at forskjellene mellom PD for de enkelte kundene innad i bransjen ivaretas.

Finanstilsynet vil påpeke at forventningsrette estimater skal anvendes både i vurdering av trinnmigrering og ved beregning av forventet tap. Bankens PD-modell for trinnmigrering synes ikke å reflektere endrede makroøkonomiske utsikter (bygger utelukkende på historisk informasjon), mens bankens PD-modell for beregning av forventet tap (PD på bransjenivå), ikke synes å reflektere eventuelle endringer i kunde-/kontospesifikke forhold som ikke var reflektert i historisk sammenheng mellom observerte tall og makrofaktorene. Finanstilsynet mener at banken må være bevisst på modellenes begrensninger og vurdere hvorvidt det er vesentlige forhold som tilsier overstyring av modellberegningene.

PD for nye kunder og kontoer

Det ble opplyst under tilsynet at nye kunder ofte havner i høyere risikoklasser (høy PD), og at de fleste av disse senere migrerer til bedre risikoklasser. Relativt høye PD-verdier for nye kunder kan medføre en forsinkelse i når banken observerer vesentlig økt kredittrisiko gjennom økning i PD. Finanstilsynet viste til at det er ulike krav til modeller som anvendes for regnskaps- og kapitaldekningsformål, og at gjeldende metode har vesentlige begrensninger med hensyn til identifisering av vesentlig økt kredittrisiko for nye kunder. Banken har informert om at vesentlig kredittforverring for kunder med høy inngående PD vil undersøkes nærmere i forbindelse med videre modellvedlikehold og -utvikling.

Konvertering av utlån i trinn 2

Finanstilsynet ba banken redegjøre for bankens prinsipper for fraregning av utlån. Bakgrunnen var at dokumentasjonen viste at et utlån var plassert i trinn 1 med PD på 13 prosent, og hvor det under tilsynet ble opplyst at dette lånet var et nytt nedbetalingslån som var en refinansiering av tidligere gitt byggelån. Byggelånet var plassert i trinn 2. Finanstilsynet stilte spørsmål ved om nedbetalingslånet burde anses som en videreføring av tidligere lån og således vært plassert i trinn 2. Når utlånet betraktes som et nytt lån ved konvertering og overføres til trinn 1, samtidig som den vesentlig økte kredittrisikoen (som medførte plassering i trinn 2) ikke er hensyntatt i prisingen av utlånet på konverteringstidspunktet, vurderer Finanstilsynet at det er en fare for at tapsrisikoen undervurderes i slike tilfeller.

Banken har informert om at den ikke har dokumenterte prinsipper for fraregning av utlån, men vil undersøke forholdet nærmere i forbindelse med fremtidig modellutvikling og –validering. Finanstilsynet mener banken bør etablere prinsipper for fraregning av utlån som sikrer at tapsrisikoen ikke undervurderes og uten å avvende fremtidig modellutvikling og validering.

3.6.2 Usikkerhet i estimater og bruk av overstyringer

Sammenhengene mellom PD, LGD og EAD og den makroøkonomiske utviklingen er sentralt i alliansens tapsmodell. Perioden tilgjengelig for modellering har vært preget av gode tider som gir liten variasjon i data og gjør bruk av statistiske metoder krevende. Finanstilsynet har samtidig merket seg at KFK har nedjustert misligholdsraten i det statistiske grunnlaget som følge av antatt kvalitetsforbedring i bankene. Finanstilsynet viser til at det skal utvises forsiktighet ved å utøve denne type skjønn.

I dokumentasjon for tapsmodellen er det presisert at makroøkonomiske faktorer er den viktigste årsaken til endringer i mislighold. For å unngå for høy kompleksitet er modellen begrenset til å

bruke kun to makroøkonomiske forklaringsvariabler: arbeidsledighet og rente. Før 2001 var det en positiv sammenheng mellom arbeidsledighet og rente i Norge. Etter at inflasjonsmålet ble innført, endret dette seg. En regresjonsmodell viste da at høyere renter førte til lavere mislighold. Det ble derfor besluttet å etablere en matrise ("effektmatrise") med ulike PD-nivåer for ulike nivåer på arbeidsledighet og rente. Datagrunnlaget for å estimere effektmatrisene er først og fremst observert mislighold i alliansen fra og med 2007, men ifølge dokumentasjonen er det også en betydelig mengde skjønn involvert i denne prosessen. Banken gjennomfører sensitivetsberegninger for effekten av endrede scenarivekter på tapsestimatene. Finanstilsynet mener at modellavsetningene er sensitive for "worst case" (hjørneverdiene) i effektmatrisene, og viste til at fastsettelsen av disse verdiene er skjønnsmessig begrunnet.

Finanstilsynet viser også til at det er en risiko for feilmerking av næringskoder, og at det er viktig at banken har gode kontrollrutiner for næringskoder på kundenivå slik at riktig effektmatrise benyttes.

Finanstilsynet viser til at det er betydelig rom for skjønnsutøvelse i bankens beregning av forventet tap. Det er etter Finanstilsynets forståelse utstrakt skjønnsutøvelse i utarbeidelse av IFRS 9-modellen samtidig som utviklingen av makrosenarioer og scenarivekting er basert på skjønn. Finanstilsynet mener at det er en risiko for at fremtidig tapsrisiko feilvurderes dersom vurderingene ikke er tilstrekkelig framoverkuende. Finanstilsynet har samtidig merket seg at banken har en portefølje-/bransjetilnærming til overstyringer av tapsmodellen. Engasjementer i [REDACTED] ble i sin helhet flyttet til trinn 2 i 3. kvartal 2023 i lys av bankens vurdering av risikobildet. Finanstilsynet vurderer at en slik porteføljetilnærming kan være hensiktsmessig i perioder med stor usikkerhet knyttet til enkeltbransjer. [REDACTED]

Finanstilsynet viste til at banken i stor grad benytter scenarioer fra alliansen, og at de kvartalsvise vurderingene av modellavsetninger i stor grad fokuserer på scenarivekting og kalibrering av tapsnivå. Banken må sikre at scenarivektingen representerer en reell sannsynlighetsvurdering av at de ulike scenarioene inntreffer.

Finanstilsynet merket seg at bankens ECL-rammeverk åpner for å tillate korreksjoner i enkeltkonti basert på opplysninger etter rapporteringsdato, feilaktig eller manglende grunnlag for korrekt beregning av ECL. Banken viser til at dette eksempelvis kan knytte seg til feil i depotdata, eller byggeprosjekter med høy PD som ikke reflekterer underliggende risiko i byggeprosjektet. Slike endringer skal utredes og dokumenteres, samt besluttes i komité for behandling og fastsettelse av ECL. Finanstilsynet mener at banken bør videreutvikle beskrivelsen av forhold som kan lede til overstyring på enkeltkonti.

Internrevisors rolle og behov for uavhengig kontroll

Organisering av arbeidet knyttet til de kvartalsvise tapsberegningene involverer i stor grad bankens kontrollfunksjon i andrelinje. Finanstilsynet forventer at banken prioriterer tilstrekkelig uavhengig kontroll av modellavsetningene, for eksempel ved økt bruk av internrevisjonen, for å sikre tilstrekkelig kontroll av tapsmodellen og lokal implementering av alliansens fellesmodell.

3.6.3 Validering

Finanstilsynet merket seg fra valideringsrapporten at banken vurderte å "konvergere ytterligere ned mot avsetningsnivåer hos de øvrige IRB-bankene i SB1-alliansen, og at en slik tilpasning kunne skje fra og med 4. kvartal 2022". Finanstilsynet mener at banken må være forsiktig med denne type kalibrering av samlede modellavsetninger mot peers. [REDACTED]

3.7 Bærekraft- og klimarisiko

Av bankens dokument "Policy for bærekraft 2023" fremgår det at banken har en ambisjon om netto null CO₂-utslipp i egen portefølje innen 2040. Banken har satt i "Policy for kredittinnvilgelse BM"

krav om at kundens eksponering mot klimarisiko skal vurderes, dokumenteres og legges til grunn for kredittbeslutningen når det er relevant. Det er også at fastsatt at banken ikke skal finansiere virksomheter eller formål som har høy risiko for grove og systematiske krenkelser av menneske- og arbeidstakerrettigheter. Banken har etablert en egen ESG-modul i sin rutine for kredittinnvilgelse for BM kunder. Tross etablerte policy og ESG-modul, var det vanskelig for Finanstilsynet å få et overordnet bilde av bankens plan for å realisere sine langsiktige mål. Banken viste til at det er definert en transisjonsplan, og at arbeidet knyttet til denne planen er omfattende. Banken har identifisert at bransjene *Fiske og havbruk, Industri, Jordbruk og skogbruk, Kraft og vannforsyning, Bygg og anlegg og Transport* står for mesteparten av utslippene i porteføljen.

3.8 Kredittsaker

Finanstilsynet skrev i foreløpig tilsynsrapport at bankens vurderinger av sikkerheter og kontantstrømsscenarier bør fremgå tydeligere av saksnotatene. I mange saker benyttes kundens kontantstrømsscenario som basis, uten at det inkluderes noen kommentar om hvordan banken vurderer dette. Valg av "low" scenario er videre i liten grad begrunnet i saksnotatene, noe som gjør det vanskelig for en tredjepart å vurdere hvor konservativt det lave scenarioet er. Finanstilsynet mener at bankens vurderinger av kontantstrømsscenarier bør fremgå tydeligere av saksnotatet, herunder også begrunnelse for valg av "low" scenario eller en sensitivitetsvurdering av relevante parametere og risikoer som påvirker kontantstrømmen.

Finanstilsynet pekte videre på at bankens vurdering av sikkerhetsverdien og omsetteligheten av sikkerheten tydeligere bør fremgå av saksnotatet. Finanstilsynet mener at et krav om at sikkerhetenes omsettelighet skal vurderes og omtales, burde inngå i bankens retningslinjer for vurdering av sikkerheter og utarbeidelse av saksnotater.

Finanstilsynet noterer fra styrets svar at det opplever at vurderingene foretas, men at det er rom for forbedring av dokumentasjonen. Finanstilsynet noterer fra styrets svar at det vil påse at de nevnte områdene framgår tydeligere av saksnotatene fremover.

Vi ber banken sende kopi av dette brevet til valgt revisor og internrevisor.

For Finanstilsynet

Linda Støle Hårstad
seksjonsleder

Einar Thorsrud Lømo
tilsynsrådgiver

Dokumentet er godkjent elektronisk.